

تاریخ ایران

فرازها و فرودها

ایران از آغاز تا آمدن غزنویان

رضا تائیری

سرشناسه	: تأثیری، رضا، ۱۳۱۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: تاریخ ایران، فرازها و فرودها: ایران از آغاز تا آمدن غزنویان
مشخصات نشر	: بجنورد: درج سخن، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۴۹۰ ص.
شابک	: 978-600-7483-58-9
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپای مختصر
یادداشت	: فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir
	: قابل‌دسترسی است.
یادداشت	: کتاب‌نامه به صورت زیرنویس.
یادداشت	: نمایه.
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۸۴۴۴۵۴

تاریخ ایران، فرازها و فرودها

ایران از آغاز تا آمدن غزنویان

رضا تأثیری

۹-۵۸-۷۴۸۳-۶۰۰-۹۷۸

طراحی جلد، تنظیم و صفحه‌آرایی: انتشارات درج سخن

چاپ مهتاب، نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۴

Dorjesokhan@gmail.com

۰۹۱۵۱۸۴۲۲۴۸ و ۰۹۳۳۱۸۴۲۵۴۸

بجنورد، خیابان استقلال، شهید نوریان، پلاک ۱۴، انتشارات درج سخن ۰۹۳۳۱۸۴۲۵۴۸

مرکز پخش خراسان رضوی: مشهد، احمدآباد روبروی محتشمی، جاودان خرد ۰۹۱۵۶۴۳۲۲۴۸

مرکز پخش تهران: خیابان انقلاب، روبروی دانشگاه تهران، گوتنبرگ ۰۲۱۶۶۴۱۳۹۸۸

فهرست

۱۴	پیش‌گفتار.....
۱۶	مقدمه.....
۲۰	فصل اول: ایران در دورهٔ ما قبل تاریخ.....
۲۸	فصل دوم: تمدن و فرهنگ پیشرفته در بین‌النهرین.....
۲۸	الف - سومریان.....
۲۹	وضع اقتصادی.....
۳۰	سازمان حکومتی.....
۳۰	دین و اخلاق.....
۳۱	هنر و ادبیات.....
۳۲	ب - تمدن بابل در بین‌النهرین.....
۳۴	قدیم‌ترین قوانین مدون جهان.....
۳۵	معتقدات مذهبی.....
۳۶	روابط جنسی.....
۳۷	فرهنگ بابلیان.....
۳۸	ج - مصر در شمال شرقی آفریقا.....
۴۰	دولت.....
۴۰	اخلاق اجتماعی.....
۴۱	اهرام مصر.....
۴۳	صنعت و صنعتگر.....
۴۴	ریاضیات، حساب و هندسه.....
۴۴	هنر، فلسفه و دین.....
۴۵	شاه زندیق.....
۴۶	عهد موسی و قوانین او.....
۴۷	د - چین کشور بزرگ آسیا.....
۴۸	تمدن در چین.....
۴۸	کنفوسیوس.....
۴۹	آثار و افکار کنفوسیوس.....
۵۰	نفوذ افکار کنفوسیوس.....
۵۰	بهترین طرز حکومت.....

۵۱	چوانگ تزه فیلسوف بزرگ چین
۵۲	«شی هوانگ تی» به وجود آورنده وحدت چین
۵۳	ه - هندوستان (شبه‌قاره هند در جنوب آسیا)
۵۴	اعتقادات مردم
۵۵	بودا
۵۷	ادبیات و هنر در هند
۵۷	مبادلات ایران و هند
۵۸	و - یونان کشور فلاسفه بزرگ دنیا
۵۸	زندگی در اسپارت
۵۹	ارزش اقتصادی غلامان
۶۰	مختصات دموکراسی یونان
۶۱	آزادی و جمهوری آتن
۶۲	عقیده ارسطو
۶۳	عهد پریکلس
۶۴	قسمتی از دفاعیات سقراط
۶۵	سقراط
۶۶	افلاطون
۶۶	مثل افلاطون
۶۷	جمهوریت افلاطون
۶۸	ارسطو متفکر بزرگ دنیای قدیم
۶۹	قوه و فعل
۶۹	آثار ارسطو
۷۰	دولت از نظر ارسطو
۷۱	اندیشه‌های ارتجاعی ارسطو
۷۱	ز - روم اولین کشور دموکراسی جهان
۷۲	سنا
۷۲	مبارزات طبقاتی در روم قدیم
۷۵	اعتراض غلامان
۷۶	برده‌داری در جمهوری روم
۷۸	تاریخ ایران

۷۸	پیدایش ایران
۸۲	فصل سوم: تاریخ مادها
۸۴	خصوصیات جامعه ماد
۸۶	نخستین سازمان درباری
۸۷	سرزمین ماد
۹۰	توسعه دولت ماد
۹۶	فصل چهارم: تاریخ هخامنشیان
۹۷	هخامنشیان
۹۸	نیزه‌های پارسی
۹۹	مقدمات توسعه کشور پادشاهی پارس
۱۰۲	بازگشت کوروش به ایران
۱۰۳	بابل شهری که در دنیا بی نظیر بود
۱۰۴	کوروش و جانشینان او
۱۰۵	عاقبت کار کوروش
۱۰۶	خصائل کوروش هخامنشی
۱۰۷	خصوصیات اخلاقی چهار تن پادشاهان هخامنشی
۱۰۹	امپراتوری پارس میراث کمبوجیه
۱۱۱	سلطنت کمبوجیه و عاقبت کار وی
۱۱۲	سلطنت داریوش
۱۱۴	کارهای داریوش در ابتدای سلطنت
۱۱۵	ادامه کارهای داریوش
۱۱۷	داریوش در هند
۱۱۷	داریوش در اروپا
۱۲۰	خشیایارشا جانشین داریوش
۱۲۲	اردشیر دراز دست و دیگر اعضای این خاندان
۱۲۶	حمله اسکندر به ایران
۱۲۸	بررسی حمله اسکندر به ایران و وضع ایرانی‌ها
۱۳۱	تصرف مصر توسط اسکندر
۱۳۳	آتش در کاخ‌های پرسپولیس
۱۳۴	حضور یونانیان در ایران

۱۳۷		نظام اداری در امپراتوری هخامنشی
۱۳۹		نیروی دریائی
۱۴۱		اسباب و وسائل جنگ
۱۴۲		شرح لباس پارسیان
۱۴۲		تدابیر جنگی پارسیان
۱۴۵		راز موفقیت نظامی هخامنشیان
۱۴۶		هنر و معماری در عصر هخامنشیان
۱۴۸		فرهنگ عصر هخامنشی
۱۴۹		دنباله کارهای اسکندر در ایران - توقف اسکندر در ایران
۱۵۰		اسکندر در هند
۱۵۲		کشمکش میراث خواران
۱۵۴		کوروش و مملکتداری او
۱۵۸		فصل پنجم: سلوکی‌ها و حکومت آن‌ها در ایران
۱۵۹		وضع سیاسی ایران تا ظهور پارت‌ها
۱۶۰		رفتار اسکندر با ایرانی‌ها
۱۶۰		ایران پس از فتوحات اسکندر مقدونی
۱۶۱		مبارزه دولت سلوکیه و پارت بر سر تصرف ایران
۱۶۲		تغییرات ایران بعد از حمله اسکندر
۱۶۳		علل سقوط سلوکیان
۱۶۸		فصل ششم: تاریخ سیاسی ایران در دوره اشکانیان
۱۶۹		اوضاع جغرافیائی منطقه پارت
۱۷۰		آغاز فرمانروائی اشکانیان
۱۷۲		اداره کشور در زمان پارت‌ها
۱۷۵		اشک پنجم فرهاد اول
۱۷۶		مهرداد یکم پارتی
۱۷۶		حمله زرد پوست های آسیای مرکزی به شرق ایران
۱۸۰		جانشینان مهرداد یکم
۱۸۰		جنگ فرهاد دوم با سلوکی‌ها
۱۸۲		مهرداد دوم «اشک نهم»
۱۸۲		قرارداد تجاری چین و ایران

۱۸۴	سکاها در ایران
۱۸۶	جنگ حران در بین‌النهرین
۱۹۰	سیاست جدید روم دربارهٔ پارت‌ها
۱۹۳	مارک آنتونی در آذربایجان
۱۹۶	مناسبات پارتیان با یونانیان
۱۹۶	ایران یونانی و ایران ایرانی
۱۹۸	علت اختلاف پارت‌ها و پارس‌ها
۱۹۹	وضع سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در دورهٔ پارتیان
۲۰۱	تشکیلات دولتی اشکانیان
۲۰۱	طرز اداره کشور در عصر اشکانیان
۲۰۲	سیاست پارت‌ها
۲۰۴	ادارات عهد اشکانی
۲۰۴	سازمان ارتش در زمان اشکانیان
۲۰۷	طبقات اجتماعی در دورهٔ پارت‌ها
۲۰۸	اشراف و فئودال‌ها
۲۰۹	برندگان، کشاورزان و پیشه‌وران
۲۱۰	وضع اجتماعی زنان در دورهٔ پارت‌ها
۲۱۳	وضع اقتصادی
۲۱۵	نوع مسکوکات معمول در پارت و سایر جاها
۲۱۶	فرهنگ ایران در دورهٔ پارتیان
۲۱۷	علوم و معارف در شرق نزدیک
۲۱۷	تقویم
۲۱۸	مذهب
۲۱۸	آثار هنری
۲۲۲	فصل هفتم: تاریخ اساطیری ایران یا تاریخ روانی
۲۳۶	فصل هشتم: تاریخ ساسانیان
۲۳۹	اردشیر زنده‌کنندهٔ دین بهی
۲۴۰	پایان کار اردشیر
۲۴۲	جانشینان شاپور یکم
۲۴۲	شاپور دوم

۲۴۵	ادیان غیر ایرانی و دیانت مانی
۲۴۶	آئین مزدک
۲۴۸	ادامه کار مزدک در دربار قباد
۲۵۰	ساسانیان و آئین زرتشت
۲۵۲	«زروان» خدای زمان
۲۵۳	سلطنت قباد
۲۵۴	وضعیت ساسانیان قبل از خسرو انوشیروان
۲۵۴	خسرو انوشیروان (خسرو اول)
۲۵۹	مذهب در دوره ساسانیان
۲۵۹	زردشت: «سیاستمدار» یا «جادوگر»
۲۶۰	زردشت «هرتسفلد»
۲۶۱	زردشت «نوبرگ»
۲۶۲	منابع مربوط به این دوره
۲۶۶	در راستای سنت
۲۶۹	تلقی زردشت از انسان و یکتاپرستی
۲۷۱	قدرت مغ در دوره ساسانیان
۲۷۹	بهرام چوبینه و خسرو دوم
۲۸۱	جامعه عصر ساسانی و طبقات
۲۸۲	انحطاط سلطنت بعد از دوره خسرو پرویز
۲۸۸	فصل نهم: تاریخ اسلام
۲۹۰	نخل، شتر و عرب
۲۹۱	دین حنفاء
۲۹۲	هجرت پیامبر به مدینه
۲۹۳	دو قبیله اوس و خزرج در مدینه
۲۹۴	زندگی مسلمانان در مدینه
۲۹۵	منابع مربوط به زندگی حضرت
۲۹۶	نبردهایی با مردم مکه
۲۹۷	حجة الوداع و رحلت پیامبر
۲۹۹	اختلاف بازماندگان مهاجر و انصار بعد از رحلت پیامبر
۳۰۰	حضور عربها در نواحی غربی ایران

۳۰۱	فتح ایران به دست اعراب و پی آمد آن
۳۰۲	دولت حیره
۳۰۲	از حیره تا بصره
۳۰۵	فتح الفتوح
۳۰۶	سرنوشت ایران و تعقیب یزدگرد سوم
۳۰۷	ایران و مسلمانان عرب در ایران
۳۰۷	حملات عرب‌ها به ایران
۳۰۹	دنباله حملات
۳۱۰	پیدایش تشیع و تسنن
۳۱۱	موالی میان شیعه و خوارج
۳۱۴	اختلاف مردم با عثمان
۳۱۶	موالی و فرمانروائی عرب
۳۱۸	موالی چه کسانی بودند
۳۱۸	تشکیل دولت عباسیان
۳۲۲	ملل و نحل
۳۲۴	تجزیه خلافت اسلامی
۳۲۸	فصل دهم: اعتراض ایرانیان در مقابل اعراب
۳۲۸	مبارزه علیه حکومت خلفای بنی امیه
۳۲۹	مذهب شیعه
۳۳۲	خراسان در آغاز تاریخ اسلام
۳۳۶	فصل یازدهم: قیام ابومسلم
۳۳۶	رفتار خلفای بنی عباس با ابومسلم
۳۳۸	کارهای منصور دوانقی بعد از قتل ابومسلم
۳۴۱	مقدمات سقوط خلافت
۳۴۲	ایران بعد از دو قرن به استقلال می‌رسد
۳۴۸	فصل دوازدهم: سلسله‌های ایران بعد از حمله اعراب طاهریان
۳۵۰	وظایف طاهر و ادامه امارت طاهریان
۳۵۱	مرگ طلحه و ادامه حکومت طاهریان در خراسان
۳۵۶	فعالیت خوارج در سیستان
۳۵۸	اسامی امرای طاهری و زمان امارت هر یک

۳۶۰	فصل سیزدهم: سلسله صفاریان
۳۶۲	فرمانروائی یعقوب لیث
۳۶۴	اوایل کار یعقوب
۳۶۴	کار یعقوب بعد از مرگ صالح بن نصر
۳۶۶	یعقوب در نیشابور
۳۷۰	عمرو بن لیث
۳۷۱	طریقه پرداخت مواجب سپاهیان
۳۷۱	نحوه اداره مملکت در زمان صفاریان
۳۷۲	اخلاق و شخصیت عمرو
۳۷۴	سیاست اقتصادی یعقوب
۳۷۵	دوران سلطنت عمرو
۳۷۵	سیاست داخلی عمرو لیث
۳۷۶	استخدام یک سپاهی در دوره صفاریان
۳۷۸	ادب فارسی در دوره صفاریان
۳۷۸	ایستادگی صفاریان در برابر بیکانگان
۳۸۱	اسامی امرای صفاری و زمان امارت هر یک
۳۸۴	فصل چهاردهم: سلسله سامانیان
۳۸۶	وضعیت سامانیان بعد از مرگ احمد
۳۸۶	نزاع نصر و اسماعیل با هم در سال ۲۷۵ ه. ق.
۳۸۹	کارهای اساسی سامانیان برای اداره کشور
۳۹۴	دیوان وزیر (دیوان صدر یا دیوان وزارت)
۳۹۵	دربار
۳۹۵	حسام الدوله ابوالعباس تاش
۳۹۶	ابوعمر و احمد بن محمد بن عبدالله زردی «م. ۳۳۸ ه. ق.»
۴۰۲	اسماعیل بن احمد سامانی
۴۰۲	وزرای دولت سامانی
۴۰۳	ابو عبدالله محمد بن احمد جیهانی
۴۰۴	ابو علی محمد بن محمد ۳۳۰ تا ۳۲۶ ه. ق.
۴۰۴	ابو طیب محمد بن حاتم مصعبی ۳۳۱ تا ۳۳۰ ه. ق.
۴۰۴	ابوالفضل سلمی مروزی ۳۳۵ تا ۳۳۱ ه. ق.

۴۰۵.....	دوران حکومت نوح بن نصر و اشتباهات او
۴۰۶.....	قتل حاکم جلیل و اوضاع نابسامان دستگاه وزارت
۴۰۸.....	انقراض دولت سامانی
۴۰۸.....	ابوالحسن بن عبیدالله بن احمد عتبی ربیع الاول ۳۷۲ - ۳۶۷ ه. ق.
۴۰۹.....	ابوالحسن یا ابو الحسن مزنی
۴۰۹.....	ابو محمد عبدالرحمن بن احمد فارسی
۴۰۹.....	ابو محمد عبدالله بن محمد عزیر
۴۰۹.....	ابو علی محمد بن عیسی دامغانی
۴۱۰.....	ابو نصر احمد بن محمد بن ابی زید
۴۱۰.....	ابو علی دامغانی
۴۱۲.....	دیوان خراج
۴۱۴.....	غنائم
۴۱۵.....	ج - دیوان اشراف
۴۱۵.....	د - دیوان رسائل
۴۱۶.....	ه - دیوان شرطه
۴۱۷.....	و - دیوان برید
۴۱۷.....	ز - دیوان قضا
۴۱۸.....	مظالم
۴۱۹.....	قاضیان
۴۱۹.....	ح - دیوان حسبه
۴۱۹.....	ط - دیوان اوقاف
۴۲۰.....	ی - دیوان سپاه
۴۲۰.....	۱ - عرض
۴۲۱.....	۲ - سپهسالاری
۴۲۴.....	۳ - سازمان سپاه
۴۲۶.....	۴ - روش های جنگی
۴۲۸.....	۵ - جنگ افزارها
۴۲۹.....	۶ - مرزبانی و جهاد
۴۳۰.....	ک - دیوان مملکت خاص
۴۳۰.....	ل - دیوان آب

۴۳۴	فصل پانزدهم: علویان طبرستان - ۲۵۰ - ۳۱۶ ه. ق.
۴۳۴	حسن زید داعی کبیر - ۲۵۰ - ۲۷۰ ه. ق.
۴۳۵	محمد بن زید داعی
۴۳۶	حسن بن علی ناصر کبیر
۴۳۸	اسامی سادات علوی طبرستان و مدت امارت هر یک
۴۴۰	فصل شانزدهم: سلسله آل بویه
۴۴۱	ایران در عصر آل بویه
۴۴۲	آغاز کار آل بویه
۴۴۳	بنیاد دولت آل بویه به دست علی «عمادالدوله»
۴۴۶	اختلاف در یک ماجرای تاریخی
۴۴۸	پیشرفت علی (عمادالدوله) در جنوب ایران
۴۴۹	تقسیم ممالک آل بویه
۴۵۲	عضدالدوله بن رکن الدوله
۴۵۴	عضدالدوله عهده دار کارهای آل بویه
۴۵۹	آئین تاجگذاری عضد الدوله
۴۶۰	اسامی امرای آل بویه و مدت امارت هر یک
۴۶۴	فصل هفدهم: امرای آل زیار
۴۶۵	مرداویج - زیار
۴۶۹	قتل مرداویج
۴۷۰	آب و آبیاری در اقتصاد ایران
۴۷۱	وشمگیر پسر زیار
۴۷۲	امرای زیاری در ایران
۴۷۲	شاهزادگان دیگر آل زیار
۴۷۳	بهستون پسر وشمگیر و بقیه امرای آل زیار
۴۷۴	اسامی امرای زیاری و زمان امارت هر یک

پیش‌گفتار

امروزه مورخان برای تاریخ تعریف جدیدی قائل هستند که هرچند با تعریف گذشته آن خیلی مغایرت ندارد اما می‌تواند راه تازه‌ای را پیش پای مورخ قرار دهد. مورخان فرانسوی معتقدند: «تاریخ امروزه به صورت ابزاری درآمدۀ است که رخدادهای پیشین را می‌کاود تا اینکه روزی بتواند آینده را پیش‌بینی کند». البته این در صورتی است که تاریخ‌نگار همه شرایط لازم را برای کار خویش دارا باشد و چنان که باید، تمام شخصیت خود را درگیر این ماجرای معنوی نماید. این گونه است که تاریخ‌پژوهی می‌تواند علمی باشد که به کار انسان فردا نگر آید و او را در شکل دادن آینده‌ای بهتر یاری رساند.

مورخ امروزی اعتقاد پیدا کرده است که هیچ واقعه غیر تاریخی وجود ندارد و هیچ اثری از انسان‌های گذشته برای او بیگانه نیست اما در نگرش به این بازمانده‌ها باید شیوه‌هایی را به کار ببریم که تاریخ‌نگاری را به هدف خود - آینده‌سازی - نزدیک‌تر کند. برای این کار، مورخ باید از دانش‌های کمکی تاریخ بهره گیرد و با شیوه‌های ویژه‌ای آشنا شود که در صورت نیاز، به آن‌ها مراجعه نماید.

مورخان فرانسوی اعتقاد دارند که هر نسلی تاریخ زمان خود را می‌سازد، اما نه بر فراز ویرانه‌های نسل پیش، بلکه بر روی دستاوردهای علمی و انسانی آن. با اتخاذ این روش، تاریخ ارزش پیدا می‌کند، آفریده‌های علمی و هنری نسل‌های گذشته را به ما می‌نمایاند و ما را تا آنجا پیش می‌برد که نسل‌های پیش بدان جا رسیده‌اند و از ما می‌خواهد دنباله کارهای آن‌ها را پی بگیریم و پیش برویم.

روشی که گروهی از متخصصان و استادان علم تاریخ، برای نوشتن تاریخ پیش‌گرفته‌اند هرچند درباره تاریخ کشور خودشان است اما این روش می‌تواند پاسخگوی نیاز محققان در بررسی تاریخ کشورهای دیگر نیز باشد.^۱

^۱ - «روش‌های پژوهش در تاریخ» - گردآورنده شارل ساماران - همکاری گروه مؤلفان - مترجمان: «ابوالقاسم بیگناه، دکتر غلامرضا ذات‌علیان، دکتر مهدی علائی و دکتر اقدس یغمائی» - مطالب به استناد «پیشگفتار چاپ دوم» تهیه شده است.

آیا تاریخ، چنانکه «پل والری»^۱ می‌گوید: «خطرناک‌ترین پدیده‌ای است که سحر اندیشه انسان قادر به خلق آن بوده است؟» و یا برعکس، بنا به نظر «مارو»^۲: «شایسته است آن را در عداد عالی‌ترین رسالت‌هایی به شمار آورد که تمام هم خود را بدان مصروف داشته است».

در بین دو اظهارنظر متناقض، ما حق انتخاب داریم. تاریخ دانش پیچیده‌ای است که برای وصول به حقیقتی همیشه نسبی ناگزیر از پیمودن راه‌های ناهموار و پرپیچ‌وخم است. می‌دانیم در طی قرون، تاریخ با چه شیوه‌های متفاوتی درک شده است یعنی هر نسلی به‌نوبه خود سنگی برای ایجاد این معبد باشکوه حمل کرده اما بازهم بنای «کلیبو»^۳ ناتمام مانده است. به‌رحال تاریخ نیاز عمیق انسان متفکر است. اگر وجود نمی‌داشت به ناچار می‌بایست ابداع می‌شد.

هدف از تألیف این کتاب، آن است که تاریخ برای اینکه شایسته این نام باشد با چه مصالحی ساخته‌شده و چگونه شکل می‌گیرد که نهایت با پرداخت‌های گسترده و دقیق، چهرهٔ مورخ آرمانی ترسیم شود، چهره‌ای که بسیار کسان با لجاج و ستیز و عشق به موفقیت، سعی در ترسیم هاله‌ای از آن داشته‌اند.

شمار کسانی که علاقه‌مند مطالعهٔ تاریخ می‌باشند روزبه‌روز بیشتر می‌شود. این افراد تاریخدان نیستند اما با تمام وجود علاقه‌مند یادگیری تاریخ می‌باشند. اگر این‌گونه افراد در مسیر درست مطالعهٔ تاریخ قرار گیرند بدون شک هم خودشان بهرهٔ زیادی از مطالعهٔ آن خواهند برد و هم می‌توانند اطرافیان خود را با این علم روز آشنا نمایند و به‌این‌ترتیب به آن‌ها نیز بهره‌ای در حد علاقهٔ آن‌ها برسانند.

^۱ - Paul Valery

^۲ - H. I. Marro

^۳ - رب النوع تاریخ و شعر حماسی در افسانه‌های اساطیری یونان باستان

مقدمه

اخيراً دیده شده کتاب‌هایی که درباره تاریخ ایران یا سایر کشورهای دنیا نوشته می‌شوند به قدری ثقیل و دور از ذهن می‌باشند که واقعاً برای خیلی از مردم قابل هضم نیستند. مگر کسی که اطلاعاتی از تاریخ داشته باشد. امروزه علاقه‌مندان به مطالعه تاریخ، بیشتر آن‌هایی هستند که می‌خواهند اوقات بیکاری خود را با مطالعه بگذرانند. معمولاً مطالعه کتاب‌های تاریخی، هر علاقه‌مندی را به طرف خود جذب می‌کند. اغلب مشاهده می‌شود کسی دنبال کتاب‌های تاریخی می‌گردد که کار اصلی و حرفه او، دانستن تاریخ نیست. امروزه اغلب دیده می‌شود افرادی هستند که بعد از پایان تحصیلات دانشگاهی خود و بعد از اینکه کاری هم برای خود پیدا کردند و صاحب شغلی گردیدند با علاقه زیادی شروع به مطالعه می‌کنند. یکی از دوستان من، پزشک بود. او مدت سی سال خدمت خود را هم در ادارات دولتی به پایان برد اما بیشتر از مطالب پزشکی که لازمه فراگیری علم در این دنیا هست به مطالعه تاریخ علاقه‌مند بود و سعی می‌کرد تقریباً تمام اوقات بی‌کاری خود را به مطالعه بگذراند.

کتاب‌های تاریخی که امروزه روانه بازار می‌گردند معمولاً کتاب‌های قطوری هستند که برای مطالعه آن‌ها وقت کافی و حوصله زیادی لازم است. مورخان روس یک دوره کامل تاریخ ایران را تهیه کرده و به چاپ رسانده‌اند. این کتاب به نام «تاریخ ایران» توسط پنج نفر از مورخان معاصر روسیه به چاپ رسیده و در نوع خود، کتاب معتبری است اسامی این پنج نفر عبارت‌اند از: «خانم ن. و. پیکولوسکایا، آ. ی. یاکوبوسکی، ای. پ. پطروشوسکی، آ. م. بلنیتسکی و ل. و. استرویووا». دانشگاه کمبریج آمریکا در شهر «بوستون» در ایالت «ماساچوست» نیز یک دوره تاریخ ایران را نوشته و به تدریج بعد از آماده شدن، آن‌ها را به چاپ رسانده است. در ایران این کتاب‌ها به زبان فارسی ترجمه شده و به چاپ رسیده است. مؤلفان این کتاب‌ها هم از مورخان آمریکائی هستند و هم از مورخان ایرانی. هر دوره از تاریخ ایران را به دست یکی از افراد زبده ایرانی سپرده تا بعد از تحقیقات جامع و درست، نوشته‌های آن دوره را تکمیل کرده به چاپ برسانند. این کتاب جلد سوم - قسمت اول، از فروپاشی سلوکیان تا آمدن ساسانیان - جلد چهارم از فروپاشی ساسانیان تا روی کار آمدن سلجوقیان و جلد پنجم از آمدن سلجوقیان تا فروپاشی ایلخانان. دکتر عبدالحسین زرین‌کوب، مرتضی مطهری، سید حسین نصر، ب. س. آمورتی، ل. پ. ال‌ول ساتن، هیرمبرت بوسه، ج. آ. بویل ویکتور داتر، ژ. دومتانش، کلود کاهن، ا. س. کندی، هانری کوربن، اولگ گرایار، ژیلبر لازار و. مادلونگ، ج. ک. مایلز، روی. مؤلفان این کتاب‌ها عبارت‌اند از: «احسان یارشاطر، بیکرمان، ا. د. م. بیوار، لئورادیتسا، ر. ن. فرای، ا. و. زیمال، ر. ا. آمریک، دیوید سلوود ویلهلم آیلرز، دیوید م. لانگ، اوتوکورز، نینا گارسیویان، ک. ا. باسورث و ا. فن‌گاباین».

مرحوم عباس اقبال آشتیانی هم یک جلد کتاب تاریخ به نام: «تاریخ مفصل ایران» نوشته است. این کتاب در نوع خود یگانه است زیرا می‌تواند اطلاعات نسبتاً منسجمی از کل تاریخ ایران را به خواننده آن بدهد که تقریباً مطالعه کننده آن کتاب، از بابت اطلاعاتی که در مورد تاریخ ایران به دست می‌آورد او را بی‌نیاز می‌کند. درحالی‌که کتاب تاریخ تحقیقی دانشگاه کمبریج متجاوز از پنج جلد است. این کتاب از لحاظ اطلاعات تاریخی در سطح بسیار بالائی قرار دارد. کتاب «تاریخ ایران» انتشارات دانشگاه کمبریج، برای یک فردی که صرفاً برای پر کردن اوقات فراغت خود، مطالعه می‌کند بسیار سنگین و خسته‌کننده است. قسمتی از مطالب این کتاب را مورخان ایرانی نوشته‌اند. تحقیقات زیادی درباره مطالب این کتاب صورت گرفته است.

و اما هدف از تدوین کتاب حاضر این است تا خواننده علاقه‌مند بتواند اطلاعاتی از تاریخ ایران کسب کند. تاریخ را اگر انسان بخواهد به صورت علمی مورد مطالعه قرار دهد باید زحمت زیادی را متحمل شود. چون مطالعه سرسری تاریخ، ما را به جایی نمی‌رساند. اصولاً اگر هدف ما از مطالعه تاریخ این باشد که به حساب خودمان وقتی در یک مجلس بین جمعی از افراد گوناگون که از همه طبقات هستند حرفی برای گفتن داشته باشیم لازم‌های کسب اطلاعات لازم در مورد رشته مورد علاقه خودمان است. خود نحوه مطالعه بسیار مهم است. تعدادی از مردم، به کتاب‌فروشی‌ها مراجعه می‌کنند و کتاب‌های مورد علاقه خود را می‌خرند اما این قدر فرصت ندارند یا اصولاً خیلی به مطالعه علاقه ندارند در نتیجه کتاب‌های خریداری ایشان همچنان در قفسه‌های کتابخانه شخصی می‌ماند بدون بهره‌برداری لازم از این کتاب‌ها. نحوه مطالعه همچنان که از نظر تان گذشت بسیار مهم است یعنی انسان اگر بداند که چگونه کتاب خریداری خود را مطالعه کند بدون تردید از مطالعه آن بهره کافی و لازم را خواهد برد. تعدادی از مردم وقتی مثلاً یک کتاب تاریخی را مورد مطالعه قرار می‌دهند مثل اینکه یک رمان جنائی را در دست گرفته‌اند به فاصله دو شب یک کتاب ۵۰۰ صفحه‌ای را به پایان می‌برند و انتظارشان این است که مطالب کتاب در خاطره آن‌ها جایز کرده و برای همیشه در ذهن آن‌ها باقی خواهد ماند. اگر انسان خودش را عادت بدهد که یک کتاب ۵۰۰ صفحه‌ای را به جای اینکه در دو شب تمام کند ۱۵ شب برای آن وقت بگذارد مطمئناً مطالب کتاب در ذهن او جای لازم را باز خواهد کرد و نگاه گاه‌گاهی به این کتاب باعث می‌شود که مطالب آن در ذهنش جایگزین شود و هیچ وقت فراموش نشود. اصولاً مطالعه پیوسته و مداوم، درباره یک موضوع به ما کمک خواهد کرد تا مطلب مورد نظر و مورد مطالعه همیشه در ذهن ما باقی بماند.

مطالعه وقتی می‌تواند انسان را به جایی برساند که پیوسته و با ملائمت صورت گیرد. اصولاً معلومات عمومی برای انسان از مطالعه در آثار مختلف و از افراد متفاوت به دست می‌آید. ما می‌توانیم اوقات فراغت خود را با مطالعه درباره چیزهایی که علاقه‌مند هستیم پر کنیم و به طور دائم این مطالعه را ادامه دهیم. امروزه کسی که علاقه‌مند مطالعه باشد وسیله یادگیری فراوان است. تمام وسایل

ارتباط جمعی، امروزه در دسترس ما قرار دادند. با استفاده از آن‌ها روز به روز دامنه اطلاعات خودمان را گسترش خواهیم داد. گاهی افرادی در تلویزیون یا رادیو یک مطلب تاریخی را به صورت یک سریال نمایشی به مردم عرضه می‌کنند. با دقت در گفته‌های آن‌ها انسان متوجه می‌شود که این آقا مطالعات عمیقی در این زمینه دارد و گفته‌های او را همه کس می‌فهمد و به ذهن می‌سپارد.

گاهی به افرادی برمی‌خوریم که مثلاً درباره یک موضوع تاریخی می‌خواهند مطالبی را بیان کنند. چون مطالعه این شخص، روی یک معیار صحیحی بنیاد نگرفته نتیجه‌اش این می‌شود که مطالب این آقا به قدری پراکنده و دور از ذهن است که انسان چیزی دستگیرش نمی‌شود. وقتی انسان خودش نفهمید چه می‌خواهد بگوید بالطبع شنونده نیز نخواهد توانست حتی یک کلمه از حرف‌های او را به ذهنش بسپارد. اگر همین‌طور که فوقاً به عرض رسید برای مطالعه یک کتاب تاریخی وقت زیادی صرف کنیم طوری که در مدت یک سال مثلاً تعداد کتاب‌های مورد مطالعه ما از دو جلد کتاب ۵۰۰ صفحه‌ای تجاوز نکند باز هم در مدت ده سال ما خواهیم توانست بیست جلد کتاب قطور تاریخی را مطالعه کنیم و بهره لازم را هم ببریم.

پس در مطالعه چیزی که نباید مورد نظر باشد سرعت در مطالعه است. باید با طمأنینه مطالعه کرد و برای مطالعه وقت صرف نمود تا از کارمان نتیجه لازم را بگیریم و چیزی به دانسته‌های ما اضافه گردد. قبلاً به عرض رسید که هدف از تدوین این کتاب این است که علاقه‌مندان به مطالعه کتاب‌های تاریخی، کتابی در دسترسشان باشد که مجعلاً اطلاعاتی از تاریخ ایران - هرچند کوتاه و مختصر - داشته باشند. به تدریج این گونه افراد با علاقه بیشتری به مطالعه خواهند پرداخت و به اطلاعات خود خواهند افزود. لذا توصیه لازم برای یادگیری تاریخ، نحوه مطالعه است طرز مطالعه به ما یاد خواهد داد که چگونه از این کارمان بهره کافی و لازم ببریم.

رضا تائیری
تابستان ۱۳۹۴